

บทที่ 4

ผลการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหา และศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาให้เด็กในวัยเรียนที่ไม่ได้รับการศึกษาจนจบหลักสูตรการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ของตำบลขุขันธ์ อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพในการเก็บข้อมูลโดยใช้การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ ใช้วิธีการประชุมกลุ่ม การสนทนากลุ่ม และบันทึกพฤติกรรมการมีส่วนร่วม ปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตลอดกระบวนการวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ใช้หลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้ ส่วนการนำเสนอข้อมูลผู้วิจัยได้นำเสนอข้อมูลในรูปแบบการบรรยาย โดยแบ่งการนำเสนอออกเป็น 2 ตอน คือ 1) ปัญหาที่ทำให้เด็กในวัยเรียนไม่ได้รับการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี 2) กระบวนการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาให้เด็กในวัยเรียน โดยเสนอผลการมีส่วนร่วมตามขั้นตอนการวิจัยที่ผู้วิจัยได้กำหนดขึ้น และผลการมีส่วนร่วมที่เกิดจากกระบวนการอื่น ๆ ในกระบวนการวิจัย ดังรายละเอียดตามลำดับดังนี้

ปัญหาที่ทำให้เด็กในวัยเรียนไม่ได้รับการศึกษาภาคบังคับ

หลังจากผู้วิจัยได้รับความเห็นชอบให้ใช้กระบวนการวิจัยในการศึกษาการแก้ปัญหาให้เด็กในวัยเรียนได้รับการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี ในตำบลขุขันธ์ ให้ได้รับการศึกษาภาคบังคับ ซึ่งเป็นตำบลนำร่องตามนโยบายของ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ผู้วิจัยจึงได้ประสานงานกับเจ้าหน้าที่ทะเบียนราษฎรของอำเภอสันป่าตองพิมพ์ข้อมูลประชากรเด็กวัยเรียน อายุ 6-16 ปี ในตำบลขุขันธ์ทุกคน จากฐานข้อมูลที่เก็บรวบรวมไว้ในคอมพิวเตอร์ หลังจากนั้นผู้วิจัยจึงได้ขอความร่วมมือจากคณะครูที่มีภูมิลำเนาอยู่ในพื้นที่ตำบลขุขันธ์ จำนวน 9 คน สํารวจข้อมูลประชากรเป็นรายบุคคล ปรากฏว่ามีเด็กที่ไม่ได้เรียนทั้งในระบบโรงเรียน และนอกระบบโรงเรียน จำนวน 22 คน นอกจากนั้น ผู้วิจัยได้ขอความร่วมมือจากผู้บริหารโรงเรียนในโรงเรียนที่อยู่ในตำบลขุขันธ์และใกล้เคียง ที่มีนักเรียนอาศัยอยู่ในตำบลขุขันธ์ สํารวจ และได้ข้อมูลนักเรียนที่มีแนวโน้มจะไม่เรียนต่อ อีกจำนวน 6 คน จากนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในปีการศึกษา 2543 จำนวน 216 คน

เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลมีความมั่นใจ และเต็มใจในการให้รายละเอียดข้อมูล ผู้วิจัย จึงแจ้งให้ผู้ให้ข้อมูลว่าจะไม่มีผลกระทบใด ๆ ในการให้ข้อมูล และผู้วิจัยจะใช้ชื่อสมมุติแทนชื่อผู้ให้ข้อมูลทุกคน และจากการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์ การสังเกต การสนทนากลุ่ม และการประชุมกลุ่ม จึงทำให้ทราบปัญหาของเด็กกลุ่มเป้าหมาย สรุปได้ดังนี้

1. ปัญหาจากครอบครัว

1.1 ปัญหาทางเศรษฐกิจ ผู้ปกครองเด็กในกลุ่มเป้าหมาย ส่วนใหญ่มีฐานะยากจน ไม่สามารถส่งลูกเข้าเรียนต่อได้ หรือบางรายเด็กต้องออกกลางคันก่อนจบหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น เนื่องจากค่าใช้จ่ายในโรงเรียนมีมาก ได้แก่ ค่าเล่าเรียน ค่าเครื่องแบบนักเรียน ซึ่งมีหลายชุด เช่น ชุดนักเรียน ชุดพละ ชุดลูกเสือ ชุดกีฬา เป็นต้น นอกจากนี้ผู้ปกครองต้องเสียค่าใช้จ่ายประจำวัน ได้แก่ ค่ารถ ค่าอาหารกลางวัน และค่ากิจกรรมที่ครูเรียกเก็บในแต่ละวัน ผู้ปกครองไม่สามารถหาเงินให้เด็กได้ ผู้ปกครองเด็กคนหนึ่งบอกว่า “ค่าเล่าเรียนที่เสียในแต่ละเทอมไม่มากหรอก พอหาและเสียได้ มีที่เสียมากคือค่าเสื้อผ้ามีหลายชุดมาก ชุดพละ ชุดกีฬา ชุดลูกเสือ รองเท้าต้องซื้อหลายคู่ และต้องเปลี่ยนบ่อยเนื่องจากเด็กโตเร็ว และที่หาเงินไม่ทันให้เด็กคือค่าใช้จ่ายรายวัน คือค่าอาหารกลางวัน ค่ารถ และค่ากิจกรรมที่ครูสั่งมีแม่คนเดียว ไปทำงานก่อสร้างรายวันวันละ 120 บาท หักค่ารถวันละ 18 บาท ค่าอาหารกลางวัน 10 บาท เหลือวันละไม่ถึง 100 บาท ลูก 2 คน อีกคนเรียนประถมในโรงเรียนในหมู่บ้าน ต้องซื้อข้าว กับข้าวในแต่ละวัน เกือบจะไม่พอจึงต้องให้ลูกออกจากโรงเรียน ” มีเด็กชายหนึ่ง พ่อแม่มีอาชีพรับจ้าง ประสบปัญหาทางการเงินมาก มีลูก 2 คน คนโตแต่งงานแล้ว ตั้งแต่อายุ 17 ปี เด็กไม่มีโอกาสเรียนต่อทั้ง 2 คน ออกจากโรงเรียนไปรับจ้างคว้านลำไยในโรงงานผลิตอาหารกระป๋องหมดค่าลำไยรับจ้างล้างจานในร้านก๋วยเตี๋ยวในหมู่บ้าน ครูที่เคยสอนเล่าว่า “จรรยาเป็นเด็กดี ตั้งใจเรียน ความประพฤติดี และมีความต้องการที่จะเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในระบบโรงเรียนมากแต่พ่อแม่ไม่สามารถส่งเสียได้ ” พี่สาวจรรยาเล่าว่า “ตนเองเรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และไม่ได้เรียนต่อ รับจ้างทำงานทุกอย่าง คบเพื่อนไม่ได้ เพื่อนพาไปเสพยา เสพยัคิดทุกชนิด ได้แก่ เหล้า คมกาว ยาบ้า ผงขาว ประพฤติตนไม่ได้ เป็นที่หนักใจของพ่อแม่ ขณะนี้อายุจะทำร้ายตัวเอง เพราะทำแล้วสบายใจ ภายหลังเลิกได้เนื่องจากอายุมากขึ้น และสงสารพ่อแม่ อยากให้น้องมีชีวิตที่ดีกว่าตนเอง มีการศึกษาที่ดี จึงมาร่วมประชุมแทนพ่อแม่ ” รายที่ 3 คืออำพาพ่อแม่ยากจน มีอาชีพเก็บของเก่าจากกองขยะ รับซื้อของเก่าตามบ้าน มีลูก 2 คน คนน้องกำลังเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 อำพาเรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เคยไปทำงานก่อสร้าง ขณะนี้ว่างงาน พ่อแม่ต้องการให้อำพาเรียน แต่ไม่สามารถส่งเสียให้เรียนได้

1.2 ปัญหาครอบครัวที่ขาดพ่อหรือแม่ หรือขาดทั้งพ่อแม่ เนื่องจากการหย่าร้างกัน การเสียชีวิตเนื่องจากโรคเอดส์ พ่อหรือแม่ มีครอบครัวใหม่ บางรายอยู่กับแม่ บางรายไม่มีทั้งพ่อและแม่เนื่องจากพ่อแม่เสียชีวิต ไม่มีผู้อุปการะ ต้องทำงานเพื่อหาเงินเลี้ยงตัวเอง จึงมีเด็กหลายคนที่ต้องออกจากโรงเรียนเนื่องจากปัญหานี้ ตัวอย่างเช่น

วงศ์ แม่เสียชีวิต พ่อประสบอุบัติเหตุทำให้ไม่มีคนดูแล ต้องออกกลางคันในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เพื่อหารายได้เลี้ยงพ่อ และดูแลพ่อที่ยังช่วยเหลือตนเองไม่ได้

ผ่อง พ่อแม่หย่าร้างกัน ฐานะยากจน อยู่กับน้ำและตา ไม่มีผู้อุปการะส่งเสียให้เรียน ขณะนี้ไปรับจ้างทำงานในตัวเมืองเชียงใหม่

สุภา พ่อแม่หย่าร้างกัน อยู่กับพี่ชายอายุ 18 ปี เรียนจบชั้นประถมปีที่ 6 ไม่ได้เรียนต่อ และพี่ชายก็ไม่ต้องการให้เรียน ขณะนี้รับจ้างทำงานทั่วไปในหมู่บ้าน

แก้ว พ่อเสียชีวิต อยู่กับแม่มีอาชีพเป็นกรรมกรก่อสร้าง ฐานะยากจน แก้วออกกลางคันในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เคยไปช่วยแม่เป็นกรรมกรก่อสร้าง แต่แก้วตัวเล็กทำงานหนักไม่ไหว จึงไม่ได้ไปทำงานอีก

นนท์ พ่อเสียชีวิต แม่มีครอบครัวใหม่ ฐานะยากจน เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 แล้วไม่เรียนต่อ ขณะนี้ไปรับจ้างทำงานในเมือง ขาดคนอุปการะต้องช่วยเหลือตนเอง

1.4 ปัญหาผู้ปกครองต้องการใช้แรงงานเด็ก มีผู้ปกครองหลายคนที่เป็นต้องจ้างแรงงานเด็กเนื่องจากความจำเป็น และบางรายก็ไม่จำเป็น ตัวอย่าง คือ

ทรงพล แม่ของทรงพลเสียชีวิต น้องอายุ 3 ขวบ ฐานะยากจน ทรงพลต้องออกจากโรงเรียนขณะที่กำลังเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เนื่องจากพ่อต้องการให้ทรงพลออกมาดูแลน้อง รับ-ส่งน้องไปโรงเรียน และทำงานบ้าน รวมทั้งช่วยพ่อรับจ้างทำงานเป็นบางครั้ง

มีผู้ปกครองของเด็กในกลุ่มเป้าหมาย 2 คน จากการสัมภาษณ์ผู้ปกครองบอกว่า “ฐานะยากจน ไม่สามารถส่งลูกให้เรียนต่อได้” แต่ครูบอกว่า “แม่ของอารีเล่นการพนันเป็นอาชีพ มีลูก 3 คน อารีเป็นลูกคนที่หนึ่ง อูไร กำลังเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และมีแนวโน้มว่าจะไม่เรียนต่อ ขณะที่อารีกำลังเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 อารีกับน้องต้องสลับเปลี่ยนกันไปโรงเรียน เพราะต้องดูแลน้องคนสุดท้ายที่กำลังเล็กมาก หลายครั้งที่แม่พาเพื่อนมาเล่นไพ่เล่นไฮโลที่บ้าน ทำให้อารีกับน้องเล่นการพนันได้หลายประเภท จนถึงบางครั้งเป็น เจ้ามือแทนแม่ได้ ” ขณะนี้อารีรับจ้างส่งของตามบ้าน

1.3 ปัญหาผู้ปกครองไม่สนใจ จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน

และผู้นำชุมชน พบว่ามีเด็กหลายคนที่ไม่ตั้งใจใส่ ให้แต่เงิน ลูกกลับจากโรงเรียน พ่อแม่ไม่อยู่บ้าน ลูกจึงต้องออกนอกบ้านคบเพื่อนไม่ดี ในที่สุดจึงต้องออกกลางคัน

2. ปัญหาจากตัวเด็ก

2.1 ปัญหาเด็กเรียนช้า เรียนไม่ทันเพื่อน ทำให้เมื่อหน้าในการเรียน ตัวอย่างของเด็กที่มีปัญหาเรื่องการเรียนได้แก่

รักษ์ จากการสัมภาษณ์รักษ์บอกว่า “ผมเรียนไม่เก่งครับ ไม่ชอบเรียนหนังสือ ผมชอบเลี้ยงวัว สนุกกว่าไปโรงเรียน”

แก้ว เป็นเด็กอีกคนหนึ่งที่มีปัญหาทางการเรียน ครูประจำชั้นเล่าว่า “เด็กมีปัญหาทางการเรียนมาตลอด จบ ป. 6 แล้วไปเรียนต่ออยู่ช่วงหนึ่ง เรียนไม่ไหว ประกอบกับพ่อเด็กตาย แม่ยากจน จึงต้องออกโรงเรียนเมื่ออยู่ชั้น ม.1 ”

วีระ ฐานะของพ่อแม่ดีมาก เรียนถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ต้องออกกลางคัน เนื่องจากผลการเรียนไม่ดี เกเรเฉื่อย 4 ภาคเรียนเท่ากับ 0.8 และติด ร ข้อมูลจากแม่คือ “วีระเป็นเด็กดีเวลาอยู่ที่บ้าน ไม่ออกไปไหนถ้าไม่มีเพื่อนมารับ เคยให้เงินไปแก้ ร หลายครั้งแต่ไม่ผ่าน วีระจึงไม่ยอมเรียน ขณะนี้อยู่บ้านดูทีวี อ่านหนังสือการ์ตูน อยากให้ครูช่วยแนะนำวีระด้วยแม่ต้องการให้เรียนมาก ” จากการสัมภาษณ์ครู วีระเรียนอ่อน ไม่ตั้งใจเรียน และไม่เข้าเรียน

2.2 ปัญหาสารเสพติด มีเด็กในกลุ่มเป้าหมายจำนวน 3 คน ที่มีปัญหาดังออกกลางคันเนื่องจากปัญหาสารเสพติด ๆ ได้แก่

พากภูมิ จากการสัมภาษณ์แม่ของพากภูมิบอกว่า “มีเรื่องชกต่อยกับเพื่อน ครูพาไปตรวจเลือด เพราะสงสัยเสพติดยาบ้า พากภูมิจึงไม่อยากไปโรงเรียน ให้ไปฝึกอาชีพก็ไม่ไป ขณะนี้อยู่บ้านไม่ทำงาน เคยไปรับจ้างขนถั่วเหลืองขึ้นรถบรรทุก พ่อแม่ต้องการให้เรียนต่อ และพากภูมิไม่ต้องการ ” แต่ข้อมูลที่ได้จากผู้ใหญ่บ้านคือ “พากภูมิเคยนำยาน้ำไปจำหน่ายให้นักเรียนในโรงเรียน ครูจับได้ภาคทัณฑ์ไว้ จึงต้องออกจากโรงเรียนก่อนถูกจับได้อีก ”

ธีระ พ่อแม่มีฐานะค่อนข้างดี แม่ธีระเล่าว่า “ธีระไม่อยากเรียน ชอบเที่ยวกับเพื่อน คบเพื่อนไม่ดี ผลการเรียนไม่ดี จึงต้องออกจากโรงเรียน ” แต่ข้อมูลที่ได้จากครูคือ “ธีระมีอาการว่าติดยาตั้งแต่เรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เคยเรียกผู้ปกครองมาพบและปรึกษาเพื่อแก้ไขและให้การช่วยเหลือ แต่ผู้ปกครองไม่เชื่อ แม่ตามใจธีระมาก ให้เงินใช้จ่ายมากเกินไป ” และข้อมูลจากผู้ใหญ่บ้านคือ “เด็กคนนี้ติดยานานแล้ว พ่อแม่ตามใจมาก หนีโรงเรียนบ่อย ออกโรงเรียนเมื่ออยู่ ม.2 ”

นิต เป็นเด็กอีกคนหนึ่งที่ต้องออกจากโรงเรียนก่อนจบชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น เนื่องจากปัญหาสารเสพติด แม่เล่าว่า “ พ่อขายวัว 1 ตัวเพื่อนำเงินให้นิตเรียนต่อชั้น ม.1 ขึ้นชั้น ม.2 นิตถูกรุ่นพี่ในโรงเรียนบังคับให้ขายยาบ้า นิตไม่ทำจึงถูกชูปะและทำร้ายร่างกาย นิตจึงต้องออกจากโรงเรียน แม่กลัวว่านิตจะถูกจับ และถูกทำร้าย จึงให้นิตออกจากโรงเรียน ขณะนี้แม่คิดว่านิตอายุมากเกินไปที่จะเรียนต่อได้ และตัวนิตเองก็ไม่อยากเรียนแล้ว ” และข้อมูลที่ได้จากนิตคือ “ ผมไม่ไปเรียนแล้วครับ กลัวแมง ” (แมงคือยาบ้า)

2.3 ปัญหาสุขภาพของเด็ก มีเด็กในกลุ่มเป้าหมายจำนวน 2 คน ที่มีปัญหาในเรื่องสุขภาพ

สันชัย ต้องออกจากโรงเรียนในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เนื่องจากประสบอุบัติเหตุขาหัก สันชัยกับผู้ปกครอง บอกว่า “ ประสบอุบัติเหตุจากรถเครื่อง ไม่ได้ไปโรงเรียน 1 เดือน ทำให้เรียนไม่ทันเพื่อน และไม่ต้องการใช้ไม้ช่วยพยุงตัวเวลาเดินในโรงเรียน ขณะนี้ยังเดินไม่คล่อง ยังต้องใช้ไม้ช่วย ไม่อยากไปโรงเรียน ”

ศักดิ์ ออกกลางคันในชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ในขณะที่มีการประชุมผู้ปกครองเด็กที่มีปัญหา แม่พาศักดิ์มาร่วมประชุมด้วย พบว่าศักดิ์มีความพิการทางคานสมอง หูไม่ชัด พ่อแม่มีฐานะดี ไม่ต้องการให้ลูกเรียน ต้องการดูแลศักดิ์ด้วยตนเองที่บ้าน มากกว่าที่จะให้ศักดิ์ไปเรียนร่วมกับเด็กปกติในโรงเรียน

3. ปัญหาจากโรงเรียน

3.1 ความปลอดภัยในโรงเรียน มีผู้ปกครองหลายคนที่ยกบอกว่า ในโรงเรียนไม่ปลอดภัย สำหรับลูกของตนเอง มีผู้ปกครองของเด็กคนหนึ่งที่ไม่ส่งเด็กเรียนตอบบอกว่า “ มีลูก 2 คน เคยส่งลูกคนโตให้เข้าเรียน ตอนเรียน ม.1 ไม่มีปัญหา ขึ้น ม. 2 รุ่นพี่ในโรงเรียนบังคับให้ซื้อยาบ้า ลูกไม่ซื้อ ถูกบังคับ ตามมาถึงบ้าน ชูเอาเงิน ลูกจึงต้องออกกลางคัน และหนีไปทำงานในเมือง น้องจบแล้วแม่กลัวมีปัญหาเหมือนกับพี่จึงให้ลูกบวช เพื่อตัดปัญหา ” ครูศรีไธเล่าว่า “ มีนักเรียนคนหนึ่ง เรียนดีมาก รุ่นพี่บังคับให้กินยา ไม่กินและกลัวจะถูกบังคับให้กิน เด็กแก้ปัญหาซ่อนเงินในขอบกางเกง ในถุงเท้า และโดยการขาดเรียน สุดท้ายต้องย้ายโรงเรียน มีเด็กอีกคนหนึ่งที่กำลังเรียนในชั้น ป. 4 ได้ปรึกษาครูแนะแนวว่าควรทำอย่างไร ไม่อยากเรียนไปเรียนชั้นมัธยม เพราะกลัวชูเอาเงิน ” ผู้นำชุมชนหลายคนยอมรับว่ามีเหตุการณ์เช่นนี้ในโรงเรียนมัธยมประจำอำเภอ เนื่องจากมีผู้ปกครองมาปรึกษาและขอคำแนะนำให้ช่วยแก้ปัญหาให้

3.2 ปัญหาจำนวนนักเรียนมากเกินไป ครูดูแลนักเรียนไม่ทั่วถึง ระบบการไม่ให้นักเรียนนั่งประจำในห้อง ทำให้นักเรียนอยากออกไปไหนก็ได้ มีอิสระมากเกินไป ในขณะที่เด็กยังไม่พร้อม

4. ปัญหาขาดการมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียน ชุมชน และผู้ปกครอง นอกจากปัญหาจากครอบครัว ปัญหาที่เกิดจากเด็ก และปัญหาที่เกิดจากโรงเรียน มีหลายปัญหาที่ต่อเนื่องกัน และผู้ที่เกี่ยวข้องไม่ได้ร่วมมือกันเพื่อแก้ปัญหาให้กับเด็ก ทำให้ปัญหาไม่ได้รับการแก้ไข เป็นผลทำให้เด็กต้องออกจากโรงเรียน ซึ่งเห็นได้จากตัวอย่างการสนทนาในกลุ่มผู้มีส่วนร่วมดังต่อไปนี้

ครู : “ กรณีเด็กคนที่ติดสารเสพติด ครูได้เชิญผู้ปกครองผู้ปกครองมาเพื่อปรึกษา แต่ผู้ปกครองปฏิเสธบอกว่าลูกไม่ทำแน่นอน ในที่สุดเด็กก็ต้องออกจากโรงเรียน ”

๑ล๑

ครู : “ เด็กคนนี้พ่อแม่มีฐานะดี ตามใจลูกมาก ครูเรียกเด็กมาเตือน หาวว่า ครูลำเอียง ในที่สุดเด็กต้องออกโรงเรียน ”

๑ล๑

ผู้ปกครอง : “ ครูสงสัยว่าลูกติดยา จ้องจับผิด พอมีเรื่องชกต่อยกับเพื่อน จึงไม่ยอมไปโรงเรียน ทุกวันนี้เลี้ยงให้ลูกโต แล้วต้องแย่งลูกจากยา จากเพื่อน ”

๑ล๑

ผู้ใหญ่บ้าน ก : “ ลูกคุณ คุณต้องดูแล ผู้ปกครองต้องช่วยก่อน ”

๑ล๑

ผู้ใหญ่บ้าน ข : “ มีเด็กคนหนึ่ง มีปัญหาในครอบครัว ขาดเรียนบ่อย ครูเตือนเด็ก และเรียกผู้ปกครองไปพบแต่ไม่ไป เรียกผมไปปรึกษา ผมไม่รู้จะอย่างไร เพราะ ครอบครัวไม่ยอมรับว่าเป็นปัญหา ตอนนี้เด็กไปทำงานอย่างว่า (ขายบริการทางเพศ) ที่ต่างจังหวัด ”

จะเห็นได้ว่าปัญหาที่ทำให้เด็กในกลุ่มเป้าหมายไม่ได้รับการศึกษา เกิดจากค่าใช้จ่ายในการเรียนที่มากกว่ารายได้ของผู้ปกครอง ไม่มีเงินให้ใช้จ่ายเป็นค่าอาหารกลางวัน ค่ารถ ค่าเสื้อผ้า ซึ่งทำให้ทุกคนในครอบครัวต้องต่อสู้เพื่อความอยู่รอด บางครอบครัวต้องการใช้แรงงานของเด็กเพื่อเพิ่มรายได้ของครอบครัว หรือต้องการให้เด็กช่วยเหลือทำงานบ้านเพื่อให้ผู้ปกครองไปทำงานนอกบ้าน บางรายมีปัญหาเรื่องสุขภาพของเด็ก ปัญหาสารเสพติด การไม่ประสบความสำเร็จในการเรียน และสภาพแวดล้อมของโรงเรียนที่ผู้ปกครองเห็นว่าไม่ปลอดภัยกับเด็กในเรื่องของสารเสพติด และอีกประการหนึ่งที่พบได้ก็คือไม่มีการร่วมมือประสานกันอย่างแท้จริงระหว่าง บ้าน โรงเรียน และชุมชน

กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการแก้ปัญหาให้เด็กในวัยเรียนได้รับการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี

ผลการดำเนินการตามขั้นตอนของกระบวนการวิจัย

ในการแก้ปัญหาเด็กวัยเรียนที่ไม่ได้รับการศึกษาภาคบังคับ และออกกลางคันโดยการ ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนการวิจัยโดยเริ่มตั้งแต่การสร้างความสัมพันธ์กับผู้มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา การร่วมกันศึกษาปัญหาและวิเคราะห์ปัญหา การวางแผนการปฏิบัติงาน การติดตามและประเมินผล จากการดำเนินการตามขั้นตอนดังกล่าวได้ผลดังนี้

1. การสร้างความสัมพันธ์กับผู้มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา

การดำเนินงานในขั้นตอนนี้ เมื่อผู้วิจัยได้ปรึกษาหัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอ ผู้ช่วยหัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอ คณะศึกษานิเทศก์อำเภอ ในการที่จะนำเอากระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ไปใช้ในการทดลองหาวิธีการแก้ปัญหาให้เด็กที่ไม่ได้เรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี ตามพระราชบัญญัติการศึกษาพุทธศักราช 2542 ในตำบลขุขะหวา ซึ่งคณะกรรมการการประถมศึกษาอำเภอได้พิจารณาเลือกเป็นตำบลนำร่องเพื่อการศึกษาเรียนรู้ และใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานดังกล่าวต่อไปในปีการศึกษาต่อไปให้ครบทุกพื้นที่ ซึ่งทุกท่านได้เห็นชอบและจะให้การสนับสนุนทั้งในด้านงบประมาณและดำเนินการกับผู้วิจัยซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบโครงการนี้ หลังจากนั้นผู้วิจัยได้ไปพบผู้ใหญ่บ้านที่ผู้วิจัยมีภูมิลำเนาอยู่ ซึ่งผู้ใหญ่บ้านท่านนี้เป็นคนมีอริยาศยดี มีความมุ่งมั่นในการทำงาน ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นคณะทำงานในโครงการระดับอำเภอหลายโครงการ ได้ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการทำงาน รายละเอียดของเด็ก และขอให้ท่านเข้าร่วมในกระบวนการวิจัยในครั้งนี้ รวมทั้งขอให้ท่านแนะนำผู้นำชุมชนรายอื่น ๆ ที่มีความสามารถ มีศักยภาพที่จะช่วยให้การวิจัยครั้งนี้สำเร็จบรรลุวัตถุประสงค์ ทำให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลรายละเอียดของผู้นำชุมชนรายอื่น ๆ เพื่อเชิญเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัย ซึ่งได้แก่กำนัน ประธานกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล ปลัด องค์การบริหารส่วนตำบล สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 3 คน ภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งเป็นครูที่เกษียณอายุราชการแล้ว 1 คน ผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 4 คน ซึ่งผู้วิจัยได้ออกไปพบปะกับทุกท่านเพื่อขอความร่วมมือ และขอให้เข้าร่วมประชุมในโอกาสต่อไป ซึ่งทุกท่านได้ตอบรับและยินดีที่จะให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

เมื่อผู้วิจัยได้ประสานงานกับผู้นำชุมชนแล้ว ผู้วิจัยได้ไปประสานงานกับผู้บริหารโรงเรียน และครูผู้สอนที่ผู้วิจัยเคยทำงานร่วมกันแล้วเห็นว่า เป็นผู้มีความตั้งใจในการ

ทำงาน มีความรับผิดชอบ และเป็นผู้มีภูมิสำเนาอยู่ในท้องถิ่นอำเภอสันป่าตอง คำนึงกับเด็กที่มีปัญหาโดยการที่เคยเป็นครูประจำชั้น รวมทั้งสามารถออกไปเยี่ยมเด็กที่มีปัญหาในโครงการวิจัยครั้งนี้ได้ ซึ่งผู้บริหารโรงเรียนและครูที่รับปากที่จะให้ความร่วมมือ และพร้อมที่จะปฏิบัติงานร่วมกับผู้วิจัย

ผลจากการสร้างความสัมพันธ์กับผู้มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาในการวิจัยครั้งนี้ คือ การเข้าร่วมประชุมของทุกฝ่าย ผู้บริหารโรงเรียน ครู กลุ่มผู้นำชุมชนที่เป็นเป้าหมาย เข้าร่วมประชุมครบทุกคน สำหรับผู้ปกครอง ผู้วิจัยได้ไปเชิญด้วยตนเองเป็นบางราย และขอความร่วมมือให้ครู และผู้ใหญ่บ้าน ที่เป็นผู้ร่วมวิจัยไปเชิญให้มาเข้าร่วมประชุม ปรากฏว่ามาเข้าร่วมประชุมจำนวน 17 คน ที่เหลือไม่สามารถมาเข้าร่วมประชุมได้ ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าจำนวนผู้เข้าร่วมประชุมเพียงพอที่จะดำเนินการประชุม และผู้วิจัยได้ประสบความสำเร็จในการสร้างความสัมพันธ์กับผู้มีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัย

นอกจากผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสร้างความสัมพันธ์ส่วนตัวกับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยโดยวิธีการดังกล่าวแล้ว ในการประชุมครั้งแรก ผู้วิจัยได้มีกิจกรรมเพื่อสร้างความสัมพันธ์ของผู้มีส่วนร่วมทุกฝ่ายคือฝ่ายผู้วิจัย ฝ่ายผู้ปฏิบัติคือผู้บริหารโรงเรียน ครู ผู้นำชุมชน และฝ่ายผู้ปกครอง โดยใช้กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ ทำให้ทุกฝ่ายรู้จัก คำนึงกันมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะฝ่ายผู้วิจัยกับฝ่ายผู้ปกครองซึ่งเป็นผลดีมากในการประสานงานเพื่อการดำเนินงานในครั้งต่อไป

2. การศึกษาปัญหาและวิเคราะห์ปัญหา

กิจกรรมการมีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหาและวิเคราะห์ปัญหา ในกิจกรรมการประชุมผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย ผู้วิจัยได้รับความร่วมมือจากหัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอเป็นประธานในพิธีเปิดการประชุม และบรรยายพิเศษโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเปิดการประชุมและให้ผู้มีส่วนร่วมทุกคนมีความรู้ และทราบแนวคิด เกี่ยวกับการจัดการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี ตามรัฐธรรมนูญและพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542 ทำให้ผู้มีส่วนร่วมทุกคนตระหนักถึงความจำเป็นที่ทุกฝ่ายจะต้องมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา แทนที่จะเป็นหน้าที่ของรัฐ ของผู้ปกครอง ตามภาระหน้าที่ของแต่ละฝ่ายในปัจจุบันโดยใช้กิจกรรมกลุ่ม โดยผู้ร่วมวิจัยได้ร่วมแสดงความคิดเห็นหลาย ๆ ประเด็นที่แสดงให้เห็นว่าทุกฝ่ายเห็นปัญหาและสมควรที่ทุกฝ่ายต้องร่วมมือกันแก้ปัญหา ดังตัวอย่างการสนทนาคือต่อไปนี้

ครู : เคยเชิญผู้ปกครองมาร่วมมือกัน แต่ผู้ปกครองไม่มา อ้างว่าไม่มีเวลา
ต่างฝ่ายต่างโทษกัน ครูโทษผู้ปกครอง ผู้ปกครองโทษครู ถ้าหันมา
ร่วมมือกัน ปรึกษากัน จะแก้ปัญหาได้ เมื่อมีการประชุมร่วมกันอย่างนี้
จะดีขึ้น

๑๓๑

ผู้นำชุมชน ก : ตำบลเราเป็นตำบลใหญ่ เราต้องร่วมมือกันทำให้เป็นตัวอย่างเพื่อเด็กเราด้วย

๑๓๑

ผู้นำชุมชน ข : พ่อแม่เด็กต้องช่วยเด็กก่อน พวกเราพร้อมจะเข้าไปช่วย

๑๓๑

ผู้นำชุมชน ก : “ จะไปขอความร่วมมือจากวัดด้วย ”

๑๓๑

ผู้ปกครอง : “ ถ้าครู พ่อหลวง และทางอำเภอช่วยเหลือ จะร่วมมือเต็มที่ ”

กิจกรรมอีกกิจกรรมหนึ่งที่ผู้วิจัยและคณะได้จัดขึ้นเพื่อวิเคราะห์หาสาเหตุและปัญหาที่เด็กแต่ละคนไม่เรียน และออกกลางคัน คือผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มผู้ร่วมประชุมออกเป็น 3 กลุ่ม โดยแต่ละกลุ่มจะมีสมาชิกทุกฝ่ายอยู่ในกลุ่มกลุ่มละเท่า ๆ กัน เพื่อให้กลุ่มร่วมกันศึกษาปัญหาและวิเคราะห์ปัญหาสาเหตุของการไม่เรียนต่อ ซึ่งเป็นการหาปัญหา และตรวจสอบข้อมูลไปพร้อม ๆ กัน โดยให้ครูทำหน้าที่เป็นผู้จัดบันทึกข้อมูลให้ผู้วิจัย ทำให้ได้ปัญหาของเด็กแต่ละคนตามรายละเอียดที่ได้นำเสนอไปแล้ว

3. การวางแผนปฏิบัติงาน

จากกิจกรรมในการประชุมกลุ่มซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการวางแผน คิดวิธีการ เพื่อแก้ปัญหาให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาจนจบภาคบังคับ ที่เหมาะสมกับสภาพของเด็กแต่ละคน รวมทั้งคิดวางแผนเพื่อป้องกันปัญหาที่จะเกิดกับเด็กคนอื่น ๆ ต่อไป ผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มผู้เข้าประชุม เป็น 4 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้บริหารโรงเรียน 1 กลุ่ม กลุ่มครูผู้สอนจำนวน 1 กลุ่ม กลุ่มผู้นำชุมชน 1 กลุ่ม และกลุ่มผู้ปกครอง 1 กลุ่ม โดยผู้วิจัยและคณะที่ได้วางแผนการทำงานร่วมกัน เป็นผู้ร่วมประชุมในทุกกลุ่มเพื่อประสานงานและเป็นผู้จัดบันทึกผลการประชุมในแต่ละกลุ่ม โดยผู้วิจัยได้ขอให้แต่ละกลุ่มคิดวิธีการในการแก้ปัญหา ตามภาระกิจหน้าที่ที่แต่ละฝ่ายมีความคิดเห็นว่าสามารถทำได้ และความต้องการให้ฝ่ายอื่น ๆ ได้ช่วยเหลือซึ่งในขั้นตอนนี้ ผู้ร่วมประชุมได้เสนอวิธีการหลากหลายวิธีที่จะทำให้เด็กได้เรียนต่อ และลดการออกกลางคัน นำเสนอวิธีการที่คิดได้ต่อที่ประชุมใหญ่ มีรายละเอียดดังนี้

กลุ่มผู้บริหารโรงเรียน

ในกลุ่มผู้บริหารโรงเรียน ได้เสนอแนะวิธีการแก้ปัญหาโดยให้โรงเรียนจัดกิจกรรมแนะแนวเรื่องการเรียนต่อและอาชีพ ให้เด็กเกิดความตระหนักและเห็นความสำคัญของ

การเรียนรู้ต่อการมีประสบการณ์เรื่องการเรียนรู้ มีทุนการศึกษาให้เด็กที่ขาดแคลนอย่างเพียงพอ ให้เด็กได้เรียนฟรี มีหนังสือเรียนให้อ่านเรียน ให้ผู้ปกครองของเด็กที่มีฐานะยากจนมีค่าใช้จ่ายในการเรียนน้อยที่สุด ในกรณีที่เด็กมีปัญหา ให้ผู้บริหารโรงเรียนและครูที่มีความสนิทสนมกับเด็กและผู้ปกครองดีที่สุดไปติดตามเพื่อเป็นที่ปรึกษา ช่วยเหลือ ให้กำลังใจ เท่าที่จะทำได้ นอกจากนั้นต้องจัดบรรยากาศในโรงเรียนให้อบอุ่นเป็นมิตรกับเด็กเมื่อเด็กมีปัญหาครูให้กำลังใจ นอกจากนี้ ในกลุ่มผู้บริหารโรงเรียนได้เสนอว่า ทุกฝ่ายต้องช่วยกัน ร่วมกันแก้ปัญหา จะมอบให้เป็นหน้าที่ของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ไม่ได้ โดยได้เสนอในที่ประชุมกลุ่มใหญ่ว่า “ งานนี้เป็นงานที่ทุกคนต้องช่วยกัน ไม่ใช่หน้าที่ของ ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ทุกฝ่ายซึ่งหมายถึง อำเภอบ้าน คณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้ปกครอง โรงเรียน และหน่วยงานของรัฐ ที่มีหน้าที่ในการจัดการศึกษา ได้แก่ โรงเรียน สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ ต้องหันหน้ามาร่วมกัน หาแนวร่วมเพื่อช่วยกันทำงาน ใช้กระบวนการแนะแนว ร่วมกันตั้งกองทุน ให้งานหน่วยงานในระดับอำเภอเป็นฝ่ายกระตุ้นให้เกิดการประสานงานกัน ระหว่างผู้นำชุมชน ผู้ปกครอง โดยมีโรงเรียนเป็นตัวกลางเชื่อมโยงความสัมพันธ์ ” นอกจากนี้ในกลุ่มผู้บริหารโรงเรียนยังได้เสนอให้มีการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษานอกระบบ เพื่อช่วยให้เด็กที่ไม่ได้เรียนต่อ และไม่ต้องการศึกษาที่จะเข้าเรียนในระบบโรงเรียนได้เรียนครบทุกคน

กลุ่มครูผู้สอน

กลุ่มครูผู้สอนมีความคิดเห็นว่า การที่จะแก้ปัญหาให้เด็กได้เรียนต่อและไม่ออกกลางคันในหน้าที่ของครูคือ ครูต้องมีข้อมูลพื้นฐานของเด็กที่ชัดเจน โดยเฉพาะเด็กที่มีแนวโน้มจะไม่เรียนต่อ หรือออกกลางคัน ครูต้องให้ความรัก ความอบอุ่น เป็นที่ปรึกษาที่ดีของเด็ก ทำตัวให้เป็นที่ยอมรับของเด็ก พร้อมทั้งให้ความช่วยเหลือ จากการสนทนาในกลุ่ม ครูศรีไล บอกว่า “ การมีข้อมูลพื้นฐานที่ชัดเจน จะช่วยแก้ปัญหาให้เด็กได้ การให้ความใกล้ชิดสนิทสนม ให้คำปรึกษาทำให้เด็กไว้วางใจ จะช่วยแก้ปัญหาให้เด็กได้ เหมือนเด็กคนหนึ่งที่มีปัญหา ถูกพ่อและพี่ชายข่มขืน เด็กไว้วางใจครู เอาให้ครูฟัง ครูให้ความช่วยเหลือ ให้เด็กได้เรียนต่อไปได้ และ ตามไปให้กำลังใจเด็กอย่างสม่ำเสมอ ” ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ให้แทรกกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เด็กตระหนักในความสำคัญของการศึกษา การแยกแยะสิ่งที่ควรทำ ไม่ควรทำ การควบคุมตนเอง และได้เสนอแนะกิจกรรมที่ครูควรทำ เช่น กิจกรรมการวิเคราะห์ข่าวจากหนังสือพิมพ์ หาสาเหตุ ผลกระทบ วิธีการแก้ไข ครูนำกรณีตัวอย่างที่เกี่ยวข้องกับสารเสพติด การมีคูรักในวัยเรียน การเล่นเกมพนัน มาทำให้เด็กวิเคราะห์ วิจัย และร่วมกันอภิปราย การจัดการเรียนการสอนที่ดึงดูดความสนใจ มีมาตรฐานที่ชุมชนยอมรับ และสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ส่งเสริมกิจกรรมที่เด็กสนใจ เช่น ดนตรี กีฬา และครูต้องสอนอย่างมีประสิทธิภาพ

การประสานสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับผู้ปกครองเป็นไปอย่างสม่ำเสมอ กิจกรรมการเยี่ยมบ้าน จะเป็นการสานความสัมพันธ์ระหว่างครู ผู้ปกครอง ที่จะช่วยกันแก้ปัญหา

จัดกิจกรรมที่让孩子กลับโรงเรียนหลังจากที่เด็กออกจากโรงเรียนไปแล้ว โดยครู ประสานกับประธานนักเรียน หรือแกนนำนักเรียน ที่จะหาวิธีการที่ทำให้เด็กมาหาครู เช่น วันเกิดโรงเรียน วันคำหวัครูอาจารย์ ชักชวนให้เด็กที่มีปัญหา และเด็กที่ประสบความสำเร็จ ให้มาโรงเรียนเพื่อครูและเพื่อนจะได้ช่วยเด็กที่มีปัญหา

กลุ่มผู้ปกครองนักเรียน

ในกลุ่มของผู้ปกครอง ได้เสนอวิธีการที่จะทำให้เด็กได้เรียนต่อ คือผู้ปกครอง ต้องการให้ครูไปแนะนำกับเด็กโดยตรง โดยกลุ่มผู้ปกครองยินดี และเต็มใจที่จะให้การสนับสนุน อย่างเต็มที่ นอกจากนี้อะยากให้รัฐบาลมีทุนการศึกษาให้เด็กที่ยากจน ยกเว้นค่าเล่าเรียน ให้ยืม หนังสือเรียน อุปกรณ์การเรียน เสื้อผ้าที่จำเป็น แต่ไม่ยักได้เป็นเงิน เพราะต้องการให้เด็ก เห็นว่าหน่วยงานของรัฐเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายในการศึกษา เพราะถ้าเป็นทุนของพ่อแม่ผู้ปกครอง เด็กจะไม่ตั้งใจเรียนเท่าที่ควร มีผู้ปกครองคนหนึ่งเป็นคนมีฐานะดีมากบอกกับผู้วิจัยว่า “ การที่ เด็กทราบว่าค่าใช้จ่ายเป็นของรัฐ ที่ต้องการบังคับให้เด็กเรียนต่อจนจบ ม. 3 เด็กจะตั้งใจเรียน ไม่หนีเรียน ทำให้พ่อแม่มีเหตุผลที่บังคับลูกได้เรียนจบถึงชั้น ม.3 เพราะกลัวถูกปรับ แต่ถ้าเป็น ทุนของผู้ปกครอง เด็กจะไม่สนใจอยากไปก็ไป ไม่อยากไปโรงเรียนก็ไม่ไป ตอนนี้อะยากได้ทุน อุปกรณ์การเรียนจากครูก่อน ถ้าถูกจบ ม. 3 แล้วจะนำเงินที่เอามาจากกองทุนคืนให้หมด และจะหา เพิ่มเติมให้อีกเพื่อช่วยลูกคนอื่นต่อไป ” ผู้ปกครองต้องการให้ครู และอำเภอ ซึ่งหมายถึง หน่วยงานทางการศึกษาที่ทำหน้าที่จัดการศึกษาในระดับอำเภอ เป็นผู้เข้าไปช่วยเหลือ และทำ ความเข้าใจกับนักเรียน โดยตรงร่วมกับผู้บริหารโรงเรียน และครู

นอกจากนี้ผู้ปกครองได้เสนอแนะให้โรงเรียนประถมศึกษาในตำบลยุหว่าเปิดขยาย ชั้นเรียนไปจนถึงระดับมัธยมศึกษา เนื่องจากโรงเรียนมัธยมศึกษาที่มีอยู่ในปัจจุบัน มีพื้นที่ของ โรงเรียนกว้างขวางประกอบด้วยจำนวนนักเรียนมาก ทำให้ครูดูแลไม่ทั่วถึง สภาพของโรงเรียน เป็นแหล่งซื้อขายสารเสพติด อีกประการหนึ่ง ค่าใช้จ่ายในโรงเรียนมัธยมมาก โดยเฉพาะ ค่ากิจกรรมต่าง ๆ ค่าเสื้อผ้า ชุดพละ ชุดลูกเสือ ชุดกีฬา และค่าใช้จ่ายประจำวัน ได้แก่ ค่ารถ ค่าอาหารกลางวัน ส่วนในโรงเรียนประถมศึกษาค่าใช้จ่ายน้อย จำนวนนักเรียนมีน้อย ครูดูแล ทั่วถึง และครูมีความคุ้นเคยกับนักเรียนและผู้ปกครองดีมาก

กลุ่มผู้นำชุมชน

ในกลุ่มของผู้นำชุมชน เสนอว่าคนที่จะทำให้ให้นักเรียนเรียนต่อได้ดีที่สุดคือผู้ปกครองเด็กที่ออกกลางคันส่วนใหญ่ สาเหตุจากผู้ปกครองไม่เอาใจใส่ ไม่สนใจเด็ก และไม่มีเวลาให้เด็กเท่าที่ควร ผู้ใหญ่บ้านท่านหนึ่งเสนอแนะว่า “ **ผู้ปกครองต้องยอมรับว่าเป็นหน้าที่ของตนเองที่จะต้องส่งเสริมให้เด็กได้เรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับ เมื่อปีการศึกษาที่ผ่านมาเด็กผู้หญิงคนหนึ่ง มีแนวโน้มว่าจะออกกลางคัน ครูได้ขอความช่วยเหลือ โดยให้ไปพบกับผู้ปกครองที่บ้าน เพื่อตามปัญหาและการช่วยเหลือ แต่ผู้ปกครองของเด็กไม่สนใจที่จะช่วยเหลือ ในที่สุดเด็กก็ออกจากบ้านและไปทำงานอย่างว่า (การขายบริการทางเพศ) แล้วครับ**” อีกท่านหนึ่งให้การสนับสนุนว่า “**พ่อแม่เด็กบางคนไม่สนใจ และไม่ทำงาน ต้องการให้แรงงานเด็ก ต้องการความช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐ จากโรงเรียน ในขณะที่ตนเองไม่ทำอะไรเลย ซึ่งเป็นไปไม่ได้ พ่อแม่จะต้องช่วยเหลือเด็กในความปกครองของตนเองก่อน แล้วพวกเราจะเข้าไปช่วยเหลือ ”**

นอกจากผู้ปกครองจะต้องช่วยเหลือเด็กในทุกด้านแล้ว ในกลุ่มผู้นำชุมชนได้เสนอว่า องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ สำนักงานศึกษาธิการอำเภอ การศึกษานอกโรงเรียน ควรจะเข้าไปช่วยเหลือ โดยการจัดสรรงบประมาณในแต่ละปี ให้เป็นทุนการศึกษาแก่นักเรียนที่มีปัญหาในด้านการเงิน สนับสนุนโครงการส่งเสริมอาชีพให้กับผู้ปกครองเพื่อให้มีรายได้ อย่างเพียงพอ และทำงานให้เป็นหลักแหล่ง โดยประสานงานกับพัฒนากรและเกษตรอำเภอ เกษตรตำบล ครูส่งเสริมให้นักเรียนมีรายได้ระหว่างเรียน

ผู้ใหญ่บ้านควรสอดส่องดูแลเด็ก และควรไปกระตุ้นเตือนพ่อแม่ให้พาเด็กไปเรียน และไปเข้าสอบ ให้ดูแลเป็นกรณีพิเศษกว่าเด็กคนอื่น ๆ ในหมู่บ้าน

หลังจากแต่ละกลุ่มได้เสนอวิธีการที่จะทำให้เด็กได้เรียนต่อแล้ว ผู้วิจัยได้นำวิธีการของแต่ละกลุ่มที่ได้ร่วมกันเสนอความคิดเห็นอย่างหลากหลายมาพิจารณาสรุปร่วมกันเป็นแผนการจัดกิจกรรมที่จะร่วมมือกันแก้ปัญหาให้เด็ก กำหนดระยะเวลาปฏิบัติงาน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ทุกฝ่ายสามารถปฏิบัติได้ และเหมาะสมกับสภาพของชุมชนดังนี้

กิจกรรม / วิธีการช่วยเหลือ	หน่วยงาน / ผู้ปฏิบัติ	ระยะเวลาปฏิบัติการ
1. จัดตั้งกองทุนการศึกษา - ตั้งกองทุนการศึกษาเพื่อเด็ก ค้อยโอกาส ใน ตำบลขุขะ อำเภอสันป่าตอง	โรงเรียน สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาลตำบลสันป่าตอง ผู้ปกครองนักเรียน	ก่อนเปิดภาคเรียน ปีการศึกษา 2544
2. การแนะแนว - จัดทำข้อมูลเด็กเป็นรายบุคคล - ให้ความสนใจ ช่วยเหลือ เสนอแนะเด็กที่มีปัญหาเป็น รายบุคคล	โรงเรียน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน	มกราคม 2544 เป็นต้นไป
3. การประชาสัมพันธ์การจัดการ ศึกษา - ประชาสัมพันธ์ และอธิบาย เหตุผล การจัดการศึกษาภาค บัณฑิต 9 ปี - ปลุกฝังให้เด็กเห็นความสำคัญ ของการศึกษา	โรงเรียน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน	มกราคม 2544 เป็นต้นไป
4. พัฒนาอาชีพในชุมชน - สนับสนุนด้านอาชีพให้ ผู้ปกครองมีรายได้ เพิ่มขึ้น พร้อมทั้งส่งเสริมอาชีพให้ เด็กมีรายได้ระหว่างเรียน	องค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน โรงเรียน	ตุลาคม 2544 เป็นต้นไป
5. พัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียน การสอน - จัดการเรียนการสอนโดยเน้น ผู้เรียนเป็นสำคัญ ส่งเสริม ด้านจริยธรรม จัดกิจกรรม การเรียนที่หลากหลาย ประเมินผลเด็กตามสภาพจริง	ครูผู้สอนทั้งในระบบโรงเรียน และนอกระบบโรงเรียน	ตลอดปีการศึกษา

กิจกรรม / วิธีการช่วยเหลือ	หน่วยงาน / ผู้ปฏิบัติ	ระยะเวลาปฏิบัติการ
6. โรงเรียน หมู่บ้าน ปลอดภัย เสพติด และการพนัน - จัดสภาพสิ่งแวดล้อมใน โรงเรียน ในหมู่บ้าน เพื่อแก้ ปัญหาสังคม ปัญหาการพนัน และป้องกันสารเสพติด	โรงเรียน องค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน	ตลอดปีการศึกษา
7. อบรมทักษะชีวิต - จัดอบรมทักษะชีวิตให้กับ นักเรียนชั้น ป. 6 เพื่อป้องกัน โรคเอดส์และสารเสพติด	โรงเรียน สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ โรงพยาบาล สำนักงานสาธารณสุข	ธันวาคม
8. พ่อแม่ดูแลเด็ก - ผู้ปกครองดูแล ให้ความรัก ความอบอุ่น และสนใจใน ด้านการศึกษาของเด็ก	พ่อแม่ ผู้ปกครอง	ตลอดปีการศึกษา
9. ประกาศความสำเร็จ - จัดงานแจกประกาศนียบัตร นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6	ประธานกลุ่มโรงเรียน สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ	ปลายเดือนมีนาคม

4. การปฏิบัติตามแผน

เนื่องจากการดำเนินงานตามแผนที่ผู้มีส่วนร่วมได้ร่วมกันคิดและปฏิบัติเป็นโครงการที่ต้องปฏิบัติต่อเนื่อง เป็นการแก้ปัญหาให้เด็กที่ขาดโอกาสให้ได้รับการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี ตามวัตถุประสงค์ ซึ่งในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยขอสรุปเฉพาะกิจกรรมที่ได้ดำเนินการเพื่อแก้ปัญหาให้เด็กในกลุ่ม เป้าหมาย ให้เข้าเรียนได้ในปีการศึกษา 2544 เท่านั้น โดยมีกิจกรรมที่ดำเนินการดังนี้

4.1 กิจกรรมตั้งกองทุนการศึกษา

การตั้งกองทุนการศึกษาเพื่อเด็กคือขาดโอกาสในตำบลห้วยว่า อำเภอสันป่าตอง เป็นการร่วมมือกันของผู้มีส่วนร่วมทุกฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายผู้ปกครอง ฝ่ายปฏิบัติการได้แก่ผู้นำชุมชน และครูในโรงเรียน และฝ่ายผู้วิจัย โดยการระดมทุนครั้งแรก ได้เงินกองทุนทั้งสิ้น 30,000 บาท จากสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ ผู้ปกครองนักเรียน และได้แต่งตั้งคณะกรรมการบริหารกองทุน โดยที่ประชุมได้แต่งตั้ง ข้าราชการบำนาญ ซึ่งเป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) เป็นประธานคณะกรรมการ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 7 ซึ่งเป็นกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นรองประธาน กรรมการประกอบด้วย หัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอ ผู้ช่วยหัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอ หัวหน้างานบริหารทั่วไป ตัวแทนผู้บริหารโรงเรียน 1 คน ผู้แทนผู้ปกครอง 1 คน โดยมีศึกษานิเทศก์อำเภอเป็นเหรียญ และครูผู้สอนเป็นกรรมการ และเลขานุการ และนำเงินกองทุนไปฝากธนาคารออมสิน และที่ประชุมลงมติให้นำเงินกองทุนไปใช้จ่ายเป็นค่าลงทะเบียน ค่าธรรมเนียมการศึกษา ค่าหนังสือเรียน และค่ากิจกรรม เท่านั้น

ในการประชุมคณะกรรมการกองทุน คณะกรรมการทุกฝ่ายเห็นว่า การระดมทุนเพื่อให้กองทุนมีเงินมากขึ้นเป็นสิ่งจำเป็น และเห็นว่ากองทุนนี้จะเป็นประโยชน์ต่อเด็กที่ขาดโอกาสเรียนต่อในปีการศึกษาต่อไปเป็นอย่างดี โดยฝ่ายบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลจะทำโครงการขออนุมัติเงินงบประมาณของสภาตำบลสมทบให้ทุกปี และกรรมการฝ่ายผู้ปกครองเสนอให้ทอดผ้าป่าโดยทางผู้ปกครองจะเป็นผู้ดำเนินการ ส่วนประธานคณะกรรมการซึ่งเป็นกรรมการกิ่งกาชาดอำเภอสันป่าตอง รับอาสาที่จะประสานงานกับคณะกรรมการกิ่งกาชาดเพื่อของบประมาณของกิ่งกาชาดส่วนหนึ่งมาสมทบกับกองทุนในปีการศึกษาต่อไป ผู้วิจัยซึ่งมีส่วนร่วมในการประชุมคณะกรรมการทุกครั้ง ได้เห็นความร่วมมือ เห็นการกระตือรือร้นของทุกฝ่าย ที่จะช่วยให้กองทุนนี้มีเงินมากขึ้น สามารถช่วยเหลือเด็กที่ขาดโอกาสในชุมชนมากขึ้น และต่อเนื่องตลอดไป แม้ว่ากระบวนการวิจัยจะสิ้นสุดลงก็ตาม

4.2 กิจกรรมแนะแนวการศึกษา

การดำเนินงานในกิจกรรมนี้ มีวัตถุประสงค์ที่จะช่วยให้เด็กที่ออกกลางคัน เด็กที่ไม่เรียนต่อ และเด็กชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่มีแนวโน้มไม่เรียนต่อ มีรายละเอียดกิจกรรมดังนี้

ฝ่ายโรงเรียน

- 1) โรงเรียนมีข้อมูลนักเรียนเป็นรายบุคคล เพื่อศึกษาปัญหาเด็กที่มีแนวโน้มว่าจะไม่เรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และวางแผนแก้ปัญหาเด็กร่วมกับผู้นำชุมชน ผู้ปกครอง อย่างมีประสิทธิภาพและต่อเนื่อง

2) ติดตามนักเรียนที่ขาดเรียนบ่อยครั้งและเป็นเวลานานเพื่อหาปัญหาและแนวทางแก้ไขต่อไป

ฝ่ายผู้นำชุมชน

ประสานงานกับโรงเรียนและผู้ปกครอง ให้ดูแลเอาใจใส่เด็กเป็นกรณีพิเศษ ตลอดจนให้ผู้ใหญ่บ้านเอาใจใส่ ช่วยเหลือเด็กในหมู่บ้านที่รับผลกระทบอย่างสม่ำเสมอ

ในการร่วมมือในกิจกรรมนี้จะเป็นผลต่อเนื่องกับเด็กในปีการศึกษาต่อไป เนื่องจากเป็นปีที่ประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 การจัดการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี และจะบังคับให้เด็กได้เรียนต่อครบทุกคนและไม่มีการออกกลางคันจนกว่าจะจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

4.3 กิจกรรมการประชาสัมพันธ์การจัดการศึกษา

ในกิจกรรมนี้ผู้มีส่วนร่วมคือ สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ โรงเรียน และผู้นำชุมชน โดยประชาสัมพันธ์ให้ผู้ปกครองเห็นความสำคัญของการศึกษา อธิบายเหตุผลของการจัดการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ซึ่งเป็นกฎหมายที่ทุกคนต้องปฏิบัติ โดยโรงเรียนดำเนินการตามกิจกรรมนี้โดยการประชุมผู้ปกครอง และผู้ใหญ่บ้านใช้เสียงตามสาย แทรกในหัวข้อประชุมชาวบ้าน และประชาสัมพันธ์ที่วัดในวันสำคัญทางศาสนา

4.4 กิจกรรมพัฒนาอาชีพในชุมชน

จากการร่วมประชุมผู้มีส่วนร่วมทุกฝ่ายเห็นว่า การสนับสนุนให้พ่อแม่ผู้ปกครองนักเรียนมีรายได้เพิ่มขึ้น จะเป็นแนวทางหนึ่งที่ทำให้พ่อแม่ผู้ปกครองส่งบุตรหลานให้เรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาเพิ่มขึ้น และลดอัตราการออกกลางคัน โดยกิจกรรมนี้ที่ประชุมได้มอบหมายให้เป็นหน้าที่ของคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นผู้ดำเนินงาน โดยประสานงานกับเกษตรอำเภอ สหกรณ์อำเภอ และพัฒนาการอำเภอ ซึ่งจะได้บรรจุลงในแผนปฏิบัติประจำปี นอกจากนี้ โรงเรียนได้มีโครงการส่งเสริมให้นักเรียนมีรายได้ระหว่างเรียน โดยให้ครูที่รับผิดชอบกลุ่มงานและพื้นฐานอาชีพ และวิชาชีพเป็นผู้ดำเนินการ

4.5 กิจกรรมพัฒนาการเรียนการสอน

ในกิจกรรมนี้ผู้มีส่วนร่วมคือ ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอนทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน รวมถึงคณะศึกษานิเทศก์อำเภอ ที่เป็นผู้สนับสนุน ช่วยเหลือเสนอแนะและประสานให้ครูจัดการสอนโดยเน้นให้เด็กเป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข ส่งเสริมด้านจริยธรรม จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย ดึงดูดความสนใจ มีมาตรฐานให้ชุมชนยอมรับ จัดการเรียนที่สอดคล้องกับความต้องการของเด็กและท้องถิ่น และที่สำคัญครูจะ

ต้องให้ความรักความอบอุ่นแก่เด็ก และเป็นທີ່ปรึกษาที่ดี ซึ่งในกิจกรรมนี้ครูผู้สอนได้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการสอนตามแนวทางที่ได้ร่วมกันวางได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ที่ครูทุกคนต้องดำเนินการ

4.6 กิจกรรมโรงเรียน หมู่บ้านปลอดการพนันและสารเสพติด

ผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมนี้ คือ ผู้นำชุมชนและผู้บริหารโรงเรียน โดยผู้บริหารโรงเรียน ได้ปฏิบัติตามคู่มือการปฏิบัติตามโครงการ “โรงเรียนสีขาว” ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ซึ่งแต่ละโรงเรียนได้แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน โดยมีผู้บริหารโรงเรียน ผู้แทนครู ผู้สอน ผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนนักเรียน ผู้นำชุมชนที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น และผู้นำชุมชน ซึ่งได้แก่กำนันผู้ใหญ่บ้าน เพื่อทำงานร่วมกัน ประสานความร่วมมือจากทุกฝ่าย ทำให้ได้แนวคิดที่หลากหลาย ลดการต่อต้าน

นอกจากนี้ ผู้ใหญ่บ้านบางท่านได้เสนอแนะให้ประสานงานกับตำรวจในการแก้ปัญหาสารเสพติดในหมู่บ้าน มีผู้ใหญ่บ้านบางหมู่บ้านบอกว่าวิธีการนี้มีอันตรายต่อตนเองและครอบครัว เห็นว่าวิธีการที่ดีที่สุดคือครู ต้องหาวิธีการที่จะไม่ให้เด็กเข้าไปมั่วสุมกับสารเสพติด และผู้ปกครองจะต้องให้ความสนใจ เอาใจใส่ เด็กในความปกครองของตนเป็นกรณีพิเศษก็จะช่วยแก้ปัญหาได้ โดยผู้ใหญ่บ้านจะใช้มาตรการทางสังคมแก้ไขในแต่ละหมู่บ้าน

4.7 กิจกรรมพ่อแม่ดูแลเด็ก ในกิจกรรมนี้ทุกฝ่ายเห็นว่าการที่เด็ก

ติดสารเสพติด เด็กคบเพื่อนไม่ดี เล่นการพนัน สาเหตุที่สำคัญคือเด็กขาดความรักความอบอุ่นในบ้าน พ่อแม่หย่าร้างกัน ผู้ปกครอง ไม่มีเวลาให้กับเด็กเท่าที่ควร และเห็นว่าพ่อแม่ผู้ปกครองต้องใช้เวลา เอาใจใส่ ดูแลเด็กในปกครองอย่างสม่ำเสมอ ให้ความรัก ความสนใจในทุกเรื่องไม่ว่าจะเป็นการเรียน การคบเพื่อน และประสานกับครูประจำชั้นอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งผู้ใหญ่บ้านได้คอยช่วยเหลือสอดคล้อง และร่วมมือกับผู้ปกครองอีกทางหนึ่ง

สำหรับกิจกรรมอื่น ๆ ที่ได้วางแผนงานร่วมกันไว้ ทุกฝ่ายที่มีหน้าที่รับผิดชอบให้ดำเนิน กิจกรรมต่อไปเพื่อให้เกิดผลกับเด็กในปีการศึกษาต่อไป ซึ่งได้แก่ กิจกรรมอบรมทักษะชีวิตเพื่อป้องกันโรคเอดส์และยาเสพติด ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ร่วมมือกันระหว่างสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอสันป่าตอง โรงพยาบาลสันป่าตอง สำนักงานสาธารณสุขอำเภอสันป่าตอง ซึ่งได้จัดทำโครงการอบรมทักษะชีวิตให้กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ทุกคน เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้เด็กนักเรียนก่อนเข้าสู่วัยรุ่น ได้รับงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบลและงบประมาณจากชุมชน ซึ่งจะได้ดำเนินงานในเดือนธันวาคม 2544 นอกจากกิจกรรมการอบรมทักษะชีวิตให้กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 แล้ว กิจกรรมที่ได้ร่วมกันวางแผนไว้คือ

กิจกรรมการแจกประกาศนียบัตรนักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ให้แก่นักเรียนทุกคนในตำบลขุขะ กิจกรรมกำหนดไว้ว่าจะเชิญศิษย์เก่าที่ขาดโอกาสทางการศึกษา ไม่มีทุนการศึกษา และไม่มีผู้อุปการะในระหว่างเรียน แต่สามารถประสบความสำเร็จจากการศึกษาที่อาศัยความมานะ บากบั่นของตนเอง จนพบความสำเร็จ พร้อมกับเชิญผู้ที่ไม่ประสบความสำเร็จ เต็มใจที่จะถ่ายทอดประสบการณ์เพื่อเป็นตัวอย่างให้กับเด็ก ซึ่งผู้มีส่วนร่วมหลายคนเห็นว่าเป็นกิจกรรมแนะแนวการศึกษาวิธีการหนึ่งที่จะกระตุ้นให้เด็กเห็นความสำคัญของการศึกษาอีกวิธีการหนึ่งเป็นกำลังใจให้กับเด็กที่ขาดโอกาส ซึ่งประธานกลุ่มโรงเรียนได้กำหนดจัดขึ้นในปลายเดือนมีนาคม หลังจากการวัดผลปลายปี

5. การประเมินผล

กระบวนการวิจัยในขั้นตอนนี้ เป็นขั้นตอนที่สำคัญอีกขั้นตอนหนึ่งของการวิจัยที่มุ่งเน้นผู้มีส่วนร่วมทุกฝ่ายได้ร่วมมือกันประเมินผลการปฏิบัติงาน ซึ่งการมีส่วนร่วมในครั้งนี้ผู้มีส่วนร่วมได้ใช้ข้อมูลจากการร่วมกันปฏิบัติงานของทุกฝ่าย และข้อมูลจากการติดตามผลของผู้วิจัย ใช้เวลาในการประชุมครั้งวัน มีผู้ปกครองเข้าร่วมประชุมจำนวน 14 คน ผู้นำชุมชน 5 คน คณะครู 8 คน และคณะศึกษานิเทศก์รวมทั้งผู้วิจัย 3 คน รวมทั้งสิ้น 30 คน โดยผู้วิจัยร่วมกับคณะศึกษานิเทศก์อำเภอ เป็นผู้ดำเนินการประชุม ได้ผลสรุปดังต่อไปนี้

5.1 ผลการประเมินการทำงานของทุกฝ่ายในแต่ละกิจกรรมที่ไว้ร่วมกันวางแผนไว้ รวมทั้งประเมินกิจกรรมว่าส่งผลต่อการแก้ปัญหาให้เด็กได้มากน้อยเพียงใด เห็นสมควรที่จะดำเนินการต่อ หรือต้องแก้ไขบางส่วนของกิจกรรมอย่างไร โดยที่ประชุมได้สรุปผลดังนี้

1) ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาเป็นอย่างดี โดยแต่ละฝ่ายได้นำเสนอวิธีการทำงาน และผลการปฏิบัติงาน ตัวอย่างเช่น คณะกรรมการฝ่ายกองทุนการศึกษา ได้ดำเนินการพิจารณาและอนุมัติเงินให้จัดซื้อหนังสือเรียน วัสดุการเรียน ให้แก่เด็กที่ใช้เงินกองทุนจำนวน 17 คน และประสานงานกับครูประจำกลุ่มของเด็กทุกคน ให้เก็บเงินค่ากิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษากับกองทุนโดยตรง โรงเรียนมีข้อมูลเด็กที่มีแนวโน้มจะไม่เรียนต่อหรือออกกลางคัน เพื่อประสานงานกับชุมชน ผู้ปกครอง ให้การช่วยเหลือมีการติดตามนักเรียนที่ขาดเรียนเป็นประจำ ผู้ใหญ่บ้านมีการประชาสัมพันธ์ชี้แจงเหตุผลในการจัดการศึกษาภาคบังคับในตำบลขุขะให้ผู้ปกครองและชาวบ้านทราบ โดยใช้เสียงตามสาย แทรกเป็นหัวข้อหนึ่งในการประชุมชาวบ้านในโอกาสต่าง ๆ ฝ่ายผู้ปกครองได้ให้ความร่วมมือโดยการเอาใจใส่เด็กมากขึ้น รับ – ส่งเด็กในวันพบกลุ่ม เป็นต้น

2) กิจกรรมที่ทุกฝ่ายเห็นว่ามีประโยชน์และส่งผลในการแก้ปัญหา คือ การตั้งกองทุนสำหรับเด็กด้อยโอกาส ซึ่งเป็นการแบ่งเบาภาระของผู้ปกครอง และเป็นสิ่งกระตุ้นให้

เด็กไปเรียน กิจกรรมการเยี่ยมบ้านของครู เป็นกิจกรรมที่ผู้ปกครองและผู้นำ ชุมชนเห็นว่าการที่ครูออกไปพบปะเด็ก และผู้ปกครองได้สร้างความมั่นใจกับเด็กได้ดี เป็นการกระตุ้นเตือนเด็กได้ ส่วนกิจกรรมอื่น ๆ ผู้เข้าร่วมประชุมบอกว่าสามารถช่วยแก้ปัญหาได้ และให้ทุกฝ่ายดำเนินการต่อไป

ผลการมีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัย

นอกจากผลที่เกิดตามขั้นตอนของกระบวนการวิจัยแล้ว ผู้วิจัยยังได้พบผลการมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้นในระหว่างการศึกษาวิจัยดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยกับผู้วิจัย

ในฐานะนักวิจัยที่ต้องการศึกษา การใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อแก้ปัญหาให้เด็กได้รับการศึกษาภาคบังคับ และในฐานะเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีหน้าที่ดำเนินการตามนโยบายของหน่วยงานต้นสังกัด เพื่อทดลองจัดการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี ประกอบกับผู้วิจัยมีภูมิลำเนาอยู่ในตำบลที่ใช้ศึกษา ทำให้เกิดผลดีต่อการมีส่วนร่วมในการวิจัยเป็นอย่างดี ผู้วิจัยสามารถเลือกผู้ร่วมวิจัยที่มีศักยภาพ สามารถตัดสินใจได้ ทั้งผู้นำชุมชน ผู้บริหารโรงเรียน และครู ทุกคนยินดีเข้าร่วมงานอย่างเต็มที่ เนื่องจากผู้วิจัยมีความสนิทสนมและร่วมกันทำงานทั้งงานในหน้าที่ และงานส่วนตัว มีการพึ่งพาอาศัยกันตลอดเวลา ซึ่งสังเกตจากการเข้าร่วมประชุม การติดตามเด็กที่มีปัญหา การระดมทุนเพื่อก่อตั้งกองทุนเพื่อช่วยเหลือเด็กที่ขาดโอกาส การปฏิบัติกิจกรรมตามแผนที่ได้ร่วมกันจัดทำขึ้น ทำให้กระบวนการวิจัยเป็นไปอย่างราบรื่นไม่เป็นอุปสรรค

จากการที่ผู้วิจัยอยู่ในตำบลเดียวกับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย ทำให้การติดต่อสื่อสารเป็นไปอย่างสะดวกไม่เฉพาะเวลาราชการเท่านั้น ผู้วิจัยสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมกับทุกฝ่ายได้ทุกเวลาที่ต้องการ และโดยตำแหน่งหน้าที่ ตลอดจนความสัมพันธ์ส่วนตัว สามารถชักชวนให้ผู้บริหารโรงเรียน และครูซึ่งมีความสำคัญในกระบวนการวิจัย ได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยด้วยความเต็มใจ สังเกตได้จากการเข้าร่วมประชุม การสำรวจข้อมูลเด็กเป็นรายบุคคล การช่วยเหลือติดตามเด็กเป็นรายบุคคล การนำกิจกรรมที่ได้จากกระบวนการวิจัยไปปฏิบัติในโรงเรียนและรายงานผลการดำเนินงานให้ผู้วิจัยอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นผลทำให้กิจกรรมในกระบวนการวิจัยกลายเป็นกิจกรรมประจำที่โรงเรียนได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นกิจกรรมที่โรงเรียน ชุมชน และผู้ปกครองจะต้องทำงานร่วมกัน ประสานงานกันอยู่ตลอดเวลาที่เด็กกำลังศึกษาอยู่ เช่น กิจกรรมการแนะแนว การประชาสัมพันธ์การจัดการศึกษา

ของโรงเรียน การพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การทำให้โรงเรียน หมู่บ้านปลอดสารเสพติด และการพนันเป็นต้น

2. โอกาสของเด็กที่ได้ในกระบวนการวิจัย

จากกระบวนการวิจัยที่ใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ที่ระดมการมีส่วนร่วมของโรงเรียน ชุมชน ผู้ปกครอง ทำให้เด็กที่ไม่มีโอกาสเรียนต่อจำนวน 21 คนได้กลับเข้าเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 14 คน โดยใช้เงินกองทุนสำหรับเด็กด้อยโอกาสทางการศึกษาที่ตั้งขึ้นจากการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในกระบวนการวิจัย เพื่อใช้จ่ายเป็นค่าอุปกรณ์การเรียน หนังสือเรียน ตลอดจนค่ากิจกรรมต่างๆ ซึ่งเป็นข้อตกลงของทุกฝ่าย ส่วนเด็กที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในปีการศึกษา 2543 ที่มีแนวโน้มจะไม่เรียนต่อจำนวน 6 คนได้เรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นทุกคน โดยผู้บริหารโรงเรียน ครู และผู้ปกครองได้ร่วมกันแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น โดยใช้กิจกรรมในกระบวนการวิจัย เพื่อช่วยเหลือนักเรียน ได้แก่ กิจกรรมแนะแนวการศึกษา กิจกรรมประชาสัมพันธ์การจัดการศึกษา กิจกรรมเยี่ยมบ้าน กิจกรรมพัฒนาการเรียนการสอน และกิจกรรมการจัดตั้งกองทุนการศึกษา ซึ่งเห็นได้จากตัวอย่างการสนทนาของผู้ปกครองดังต่อไปนี้

ฯลฯ

ผู้ปกครอง ก : “ ถูกตกลงแล้ว จะไปลงทะเบียนเรียน กศน.”

ฯลฯ

ผู้วิจัย : “ ตกลงแล้วแต่พอถึงเวลาเปิดเรียน เด็กไม่ไปจะอย่างไร ”

ผู้ปกครอง ก : “ จะขอครูเทียมใจ และให้ครู (ผู้วิจัย) ช่วยอีก แต่คิดว่าไปเรียนแน่นอนเพราะถูกรับปากกับครูเทียมใจแล้ว ”

ฯลฯ

ผู้ปกครอง ข : “ การที่ครูช่วยกันแบบนี้ดี ที่แรกหลานบอกว่าไม่เรียน จะเลี้ยงวัวให้ยาย ครูศรีไธไปหา ขวนให้เรียน พ่อหลวงรอดไปเดือนอีกตอนนี้ ตกลงไปลงทะเบียนเรียนแล้ว ”

ฯลฯ

ผู้ปกครอง ค : “ ลูกจบป.6 แล้วไม่ทำอะไร อยู่บ้าน ดูทีวี ไม่อยากเรียน เมื่อมีครูมาแนะนำ อำเภอ (ผู้วิจัย) ก็มาหา ตอนนี้ตกลงใจที่จะเรียนแล้ว ”

๑๗๑

ผู้ปกครอง ง : “ หากครูไม่ทำอย่างนี้ ลูกคงไม่มีโอกาสได้เรียนแล้ว
ขอบคุณครูมาก ”

๑๗๒

ผู้วิจัย : “ น้องไปเรียนทุกอาทิตย์หรือไม่ ”

ผู้ปกครอง ง : “ ไปทุกอาทิตย์ พ่อ หรือ แม่ หรือที่ ไปรับ – ส่ง ทุกอาทิตย์ ”

๑๗๓

ผู้วิจัย : “ แม่พูดอย่างไร เด็กจึงตกลงใจไปเรียนทั้ง ๆ ที่ครั้งแรกที่พบกัน
บอกครูว่า ไม่เรียนแล้ว ”

ผู้ปกครอง ง : “ บอกว่าลูกต้องเรียน อันเธอเขายังคับ แม่ไปประชุมมาแล้ว
หลวงจะออกค่าเรียน และค่าหนังสือให้ ลูกต้องเรียนให้จบ
ถ้าไม่จบ หรือไม่เรียนหลวงจะปรับเงินแม่ ”

นอกจากการช่วยเหลือเด็กในกลุ่มเป้าหมายให้เข้าเรียน โดยให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา กิจกรรมที่ได้จากกระบวนการวิจัย ได้ดำเนินการต่อเนื่องต่อไปตามแผนปฏิบัติงานของโรงเรียน และของสภาตำบล คือ กิจกรรมจัดตั้งกองทุนการศึกษา โดยทุกฝ่ายจะร่วมกันระดมทุนให้เพิ่มมากขึ้น กิจกรรมการพัฒนาอาชีพในชุมชน กิจกรรมการอบรมทักษะชีวิตให้กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เพื่อป้องกันโรคเอดส์และสารเสพติด และกิจกรรมประกาศความสำเร็จ ซึ่งกิจกรรมทุกกิจกรรมจะดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เพื่อแก้ปัญหาให้เด็กในปีการศึกษาต่อไป

3. คุณลักษณะของกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การวิจัยโดยใช้วิธีการ Participatory Action Research (PAR) ซึ่งแนวคิดพื้นฐานของการวิจัย คือ เน้นการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องกับงานวิจัย เพื่อเรียนรู้วิธีการแก้ปัญหาไปพร้อม ๆ กัน และสามารถดำเนินงานต่อไป แม้ว่าการวิจัยจะสิ้นสุดลง แนวคิดดังกล่าวผู้วิจัยพบว่า ในกระบวนการวิจัย ที่มีการร่วมประชุมกลุ่ม การสนทนากลุ่ม การปฏิบัติงานร่วมกัน การประชุมเพื่อการประเมินผล การประชุมเพื่ออนุมัติเงินกองทุนให้เด็กนั้น ผู้วิจัยพบว่ากระบวนการวิจัยได้มีคุณลักษณะของกระบวนการอื่นร่วมอยู่ด้วยหลายกระบวนการ ได้แก่

3.1 กระบวนการกลุ่ม ซึ่งเกิดจากการที่กลุ่มมีแนวคิดเพื่อแก้ปัญหาร่วมกัน แบ่งหน้าที่กันตามความสามารถและศักยภาพของแต่ละคน ทุกคนได้เรียนรู้การทำงานของแต่ละฝ่าย

และสามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในการทำงาน และพัฒนางานในหน้าที่ได้โดยกระบวนการวิจัยได้ใช้กระบวนการกลุ่มในลักษณะดังนี้

1) การเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายได้เสนอแนะและทำกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหาตามบทบาทหน้าที่ที่ร่วมกันกำหนด ตามศักยภาพ ของแต่ละบุคคล

2) กิจกรรมที่ได้ดำเนินการร่วมกัน ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เช่น โรงเรียนได้ทราบขั้นตอนการของงบประมาณจากสภาองค์การบริหารส่วนตำบล สภาองค์การบริหารส่วนตำบลทราบทิศทางของการจัดการศึกษา เพื่อนำไปพัฒนาการศึกษาในชุมชนของตนเอง ผู้ปกครองทราบวิธีการสอนของครู เพื่อนำไปปรับใช้กับเด็กในความปกครอง ซึ่งทุกฝ่ายสามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ประโยชน์ในการทำงาน และพัฒนางานในหน้าที่

3.2 กระบวนการตัดสินใจ มีการใช้กระบวนการตัดสินใจหลายครั้งในกระบวนการวิจัย โดยผู้มีส่วนร่วมได้ร่วมกันรับรู้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับเด็กแต่ละคนที่แตกต่างกัน ได้ร่วมคิดวิเคราะห์ปัญหา สร้างทางเลือกในการแก้ปัญหาให้กับกลุ่ม ตลอดจนร่วมกันตัดสินใจโดยคำนึงถึงจุดมุ่งหมาย ซึ่งสังเกตได้จากการตัดสินใจตั้งกองทุนเพื่อเด็กคือโอกาส การประชุมเพื่อพิจารณาตัดสินใจให้เด็กแต่ละคนใช้เงินจากกองทุน การแก้ปัญหาให้ผู้ปกครองเด็กที่ไม่สามารถส่งเด็กเรียนได้เนื่องจากผู้ปกครองป่วยเป็นต้น

3.3 กระบวนการ AIC จะแทรกอยู่ในทุกขั้นตอนของกระบวนการวิจัย เริ่มตั้งแต่การไปสำรวจข้อมูลของครู ก่อนสำรวจผู้วิจัยได้สร้างความตระหนักให้ครูเห็นความสำคัญของการจัดการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี และยอมรับว่าเป็นหน้าที่ของทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อร่วมกันทำงานในขั้นตอนของการประชุมกลุ่ม มีกิจกรรมที่ทำให้ทุกคนรู้จักกัน การสร้างบรรยากาศที่เป็นกันเอง แจ่มใส ประสงค์ของการประชุม และให้ทุกคนเสนอปัญหาของเด็ก ร่วมคิดเพื่อแก้ปัญหา และเมื่อทุกฝ่ายได้ตระหนักและพร้อมที่จะแก้ปัญหา จึงได้ร่วมกันวางแผน จัดลำดับความสำคัญ ร่วมกันกำหนดวิธีการแก้ปัญหา จัดหมวดหมู่ เมื่อทุกคนได้ร่วมกันนำปัญหาวิธีการแก้ปัญหา มากำหนดเป็นแผนปฏิบัติการ มอบหมายให้แต่ละฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องรับไปดำเนินการ โดยทุกฝ่ายได้เข้าไปร่วมควบคุม ร่วมตัดสินใจ ถือว่าเป็นเจ้าของปัญหาร่วมกัน ซึ่งลักษณะของกระบวนการ AIC ที่ก่อให้เกิดความผูกพันระหว่างกัน (Appreciation) การเรียนรู้จากของจริง (Influence) และเกิดการจัดการและควบคุม (Control) ซึ่งทั้ง 3 องค์ประกอบนี้ทำให้เกิดพลังในการทำงานที่ไม่มีขอบเขตจำกัด (Unlimited) ที่สร้างสรรค์การทำงานร่วมกัน

3.4 กระบวนการประชาธิปไตย คุณลักษณะของผู้มีความเป็นประชาธิปไตยจะปรากฏในกระบวนการวิจัยเกือบทุกขั้นตอน เช่น การเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองทุกคนได้เสนอปัญหา และคิดหาวิธีการแก้ไขปัญหาคด้วยตนเอง การร่วมรับฟัง และคิดแก้ไขปัญหของทุกคน

ด้วยความเห็นอกเห็นใจ ผู้บริหารโรงเรียน ครู ผู้นำชุมชนได้แสดงศักยภาพของตนในการร่วมแก้ปัญหา และเมื่อมีการตัดสินใจ จะใช้วิธีทางแห่งประชาธิปไตยที่อาศัยเสียงข้างมากอย่างมีเหตุมีผล และเมื่อกลุ่มได้ตัดสินใจแล้ว ทุกฝ่ายจะปฏิบัติตาม และรับผิดชอบงานที่กลุ่มมอบหมายด้วยความเต็มใจ โดยสังเกตจากการปฏิบัติงาน และการรายงานผลการดำเนินงานในวันประชุมเพื่อประเมินผลการทำงาน

3.5 การยอมรับผูกพัน ในระหว่างการจัด จะเกิดการยอมรับและผูกพันที่จะทำงานร่วมกันขึ้น สังเกตได้จากกิจกรรมการประชุมเพื่อการประเมินผล ทุกฝ่ายได้เสนอผลการดำเนินงานซึ่งได้รับมอบหมายจากกลุ่ม แสดงถึงการยอมรับผูกพันในข้อตกลงที่มีร่วมกัน ตัวอย่าง

๑๓๑

ปลัด อบต. : “อบต. มีงบประมาณที่สามารถสนับสนุน ช่วยเหลือเด็กได้ เพราะเป็นภารกิจของ อบต. ด้วย”

๑๓๒

ผู้ใหญ่บ้าน ก : “พ่อหลวง สมาชิก อบต. ต้องดูแลลูกบ้านของตน ครอบคลุมทั่วไค ที่มีปัญหา เด็กเรียนดี ไม่มีทุน บอกพวกเรา พร้อมทั้งจะช่วยแก้ปัญหาให้”

๑๓๓

ผู้ใหญ่บ้าน ข : “พ่อหลวงได้ไปไต่ถาม ติดตาม กระตุ้น เตือนพ่อแม่เสมอ ให้ดูแลลูกเป็นพิเศษ มีปัญหาให้ช่วยเหลืออะไรบ้าง”

๑๓๔

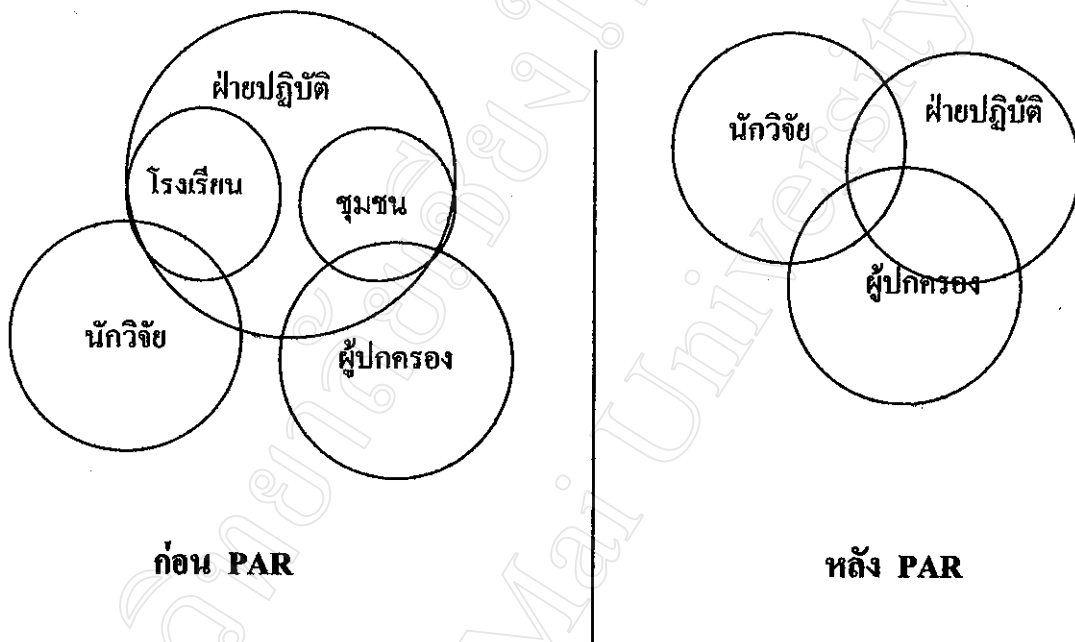
ประธาน อบต. : “พร้อมที่จะจัดสรรงบประมาณลงมาช่วย ให้ทำโครงการเสนอเข้ามา”

๑๓๕

ผู้ปกครอง : “จะร่วมกันหารายได้สมทบกองทุน โดยการทอดผ้าป่า ลงทุนน้อยแต่ได้เงินมาก จะช่วยเหลือเด็กรุ่นต่อไปได้”

ในที่สุดกระบวนการวิจัยในครั้งนี้ ทำให้ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย ซึ่งประกอบไปด้วยบุคคล 3 ฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายผู้วิจัย ฝ่ายปฏิบัติการ ซึ่งประกอบไปด้วยบุคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่ในโรงเรียน ผู้นำชุมชน และฝ่ายผู้ปกครอง ได้ปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ของการเกี่ยวข้องกันใหม่ จากที่ผู้วิจัย โรงเรียน ชุมชน ผู้ปกครอง คิดต่อกันเพื่อความสำเร็จของงานในหน้าที่รับผิดชอบปรับเปลี่ยนเป็นมาร่วมกันศึกษาปัญหา วิเคราะห์สาเหตุของปัญหา ร่วมกันวางแผนและปฏิบัติ

งานเพื่อแก้ปัญหา นั้น ๆ เป็นผลให้ทุกฝ่ายเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน โดยเฉพาะฝ่ายผู้ปกครอง และชุมชน ถูกกระตุ้นให้เป็นฝ่ายกระตือรือร้นมากขึ้น เรียนรู้การใช้ศักยภาพของตนเองในการแก้ปัญหา ทำให้ภาพความสัมพันธ์ของผู้วิจัย โรงเรียน ชุมชน และผู้ปกครองถูกปรับเปลี่ยนไป ดังภาพที่ปรากฏต่อไปนี้

ภาพที่ 4 ความสัมพันธ์การมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องก่อนสิ้นสุดโครงการวิจัย

การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในกระบวนการวิจัย

1.1 การดำเนินการ PAR เป็นกระบวนการเรียนรู้และการถ่ายทอดวิธีการวิจัยระหว่างผู้วิจัย กับผู้ร่วมวิจัยที่มาจากโรงเรียนและชุมชน เป็นกระบวนการของการทำงานร่วมกันที่ต้องอาศัยการสืบสวน ค้นคว้าหาปัญหาร่วมกัน หาสาเหตุแห่งปัญหา และรวมกลุ่มกันเพื่อแก้ปัญหาทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ซึ่งมีกระบวนการประชาธิปไตยแทรกอยู่เกือบทุกขั้นตอน ซึ่งทำให้ผู้เข้าร่วมวิจัยทุกคนเกิดการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ ตลอดกระบวนการวิจัย

1.2 เนื้อหาด้านปัญหาของเด็กนักเรียน ครูผู้สอน โรงเรียน และชุมชนได้จากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กันระหว่างผู้ร่วมวิจัย เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจริง ทำให้แก้ปัญหาได้ตรงจุด

1.3 เกิดการแปรเปลี่ยนให้เชิงความคิด (Transformation) จากความไม่รู้ หรือ รู้น้อยไปสู่ความกระตือรือร้นในประเด็นของวิธี PAR รวมทั้งแก่นแท้ของปัญหา ผู้ร่วมวิจัยได้รับการเรียนรู้เพิ่มขึ้น มีการกระทำมากขึ้น และมีการขยายเครือข่ายการเรียนรู้เพิ่มขึ้น สุดท้ายที่ได้รับไม่ใช่เพียงเรียนรู้การแก้ปัญหาเท่านั้น แต่ได้เพิ่มพูนความรู้ให้พร้อมที่จะเผชิญกับปัญหาที่ยากไปกว่านี้ได้

1.4 เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและสัมพันธภาพ ทุกฝ่ายเกิดการ เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ผู้ปกครองที่บอกว่า “ครูดีเยี่ยม” หลังการวิจัยบอกว่า

“ คิดผิดที่ไม่เชื่อครู รักลูกมากเกินไป ถ้าร่วมกันแก้ปัญหา ลูกคงไม่คิดยา และไม่ต้องออกจากโรงเรียน ” สำหรับครูที่ก่อนหน้านี้ไม่เคยได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับเด็กหลังจากออกจากโรงเรียน ก็ได้เข้ามาช่วยเหลือเด็กอย่างจริงจัง สืบเสาะได้จากการไปติดตามเด็กแต่ละคน คนละหลาย ๆ ครั้ง จนสามารถเปลี่ยนความคิดเด็กให้เข้ามาเรียน ในส่วนของผู้วิจัยได้ปรับเปลี่ยนตัวเองในเรื่องของการสร้างสัมพันธภาพกับคนรอบข้าง รู้จักผู้นำชุมชนในตำบลที่ตนเองอาศัยอยู่มากขึ้น และใช้ความสัมพันธที่เกิดจากกระบวนการวิจัย มาช่วยพัฒนางานในหน้าที่ และงานส่วนตัวได้เป็นอย่างดี

1.5 เป้าหมายสูงสุดของกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมคือ การช่วยชุมชนให้มีเป้าหมายในการพัฒนาตนเอง ซึ่งกระบวนการ PAR เชื่อในความสามารถของคนที่จะตัดสินใจแก้ไขปัญหาของตนเองได้เมื่อเกิดการเรียนรู้ และเชื่อว่าการศึกษจะทำให้คนเกิดความมั่นใจที่จะแก้ปัญหาและพัฒนาตนเอง

1.6 การทำให้กระบวนการ PAR ต่อเนื่อง ผู้ดำเนินการวิจัยจะต้องไม่ถอนตัวทันทีทันใดจนกว่าจะแน่ใจว่าชุมชนได้มีการเรียนรู้ และมีทักษะในการแก้ปัญหาโดยใช้กระบวนการ PAR ได้แล้วจริง โดยมีการเข้าไปติดต่อกับผู้ร่วมวิจัย ติดต่อประสานงาน ร่วมแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นใหม่ จนแน่ใจว่าชุมชนสามารถดำเนินการต่อโดยไม่ต้องอาศัยผู้วิจัยอีกต่อไป

นอกจากนี้ กระบวนการวิจัยยังทำให้ฝ่ายปฏิบัติซึ่งได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน ครู และผู้นำชุมชน ถูกกระตุ้นให้เกิดความตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ ภารกิจในการจัดการศึกษาที่ต้องร่วมกันรับผิดชอบ ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาการศึกษาในด้านอื่น ต่อไปในอนาคต

ปัญหาอุปสรรคในการใช้กระบวนการวิจัย

จากการนำเอากระบวนการวิจัยไปใช้ในการแก้ปัญหาให้เด็กในวัยการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี ให้มีโอกาสดำเนินการศึกษาในครั้งนี้มีปัญหาและอุปสรรคจากฝ่ายต่าง ๆ ที่มีส่วนร่วมดังนี้

1. ด้านผู้ปกครองเด็ก ในส่วนของผู้ปกครองที่ไม่เห็นด้วยที่จะให้เด็กกลับเข้าเรียนใหม่อีกครั้งหนึ่ง เนื่องจากผู้ปกครองต้องการใช้แรงงานเด็กในการประกอบอาชีพ ให้ดูแลน้องที่ยังช่วยเหลือตนเองไม่ได้ ตลอดจนช่วยเหลือตัวผู้ปกครองเองที่มีปัญหาเรื่องสุขภาพ นอกจากนี้ยังมีกรณีพี่พ่อแม่เด็กหย่าร้างกัน เด็กไม่มีผู้อุปการะ ต้องทำงานเพื่อหาเลี้ยงตัวเอง จึงทำให้กระบวนการวิจัยไม่สามารถแก้ปัญหาให้เด็กเหล่านี้ให้กลับเข้าเรียนได้ตามวัตถุประสงค์

2. ด้านตัวเด็ก มีเด็กที่ไม่สามารถกลับเข้าเรียนได้เนื่องจากปัญหาจากสุขภาพที่เกิดจากการประสบอุบัติเหตุ และพิการมาตั้งแต่เกิด

3. ด้านผู้นำชุมชน จากการดำเนินงานในกระบวนการวิจัย ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ได้มี สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล 2 ท่านซึ่งมีส่วนสำคัญในการจัดตั้งกองทุน และเป็นผู้ประสานการทำงานระหว่างผู้วิจัย และองค์การบริหารส่วนตำบล มาตลอดเวลาได้หมดวาระลง และท่านไม่ได้สมัครลงเลือกตั้งใหม่ จึงทำให้คณะทำงานในกระบวนการวิจัยไม่ได้เป็นคณะกรรมการบริหารในสภาตำบล ซึ่งมีส่วนในการสนับสนุนงบประมาณและเสนอโครงการเข้าสภาอีกต่อไป ซึ่งเมื่อได้นำปัญหาเข้าที่ประชุมคณะกรรมการบริหารกองทุน จึงได้ร่วมกันแก้ปัญหาโดยให้ผู้ใหญ่บ้านที่เป็นคณะกรรมการบริหารกองทุนที่มีความสนิทสนมกับคณะกรรมการบริหารชุดใหม่เป็นผู้ประสานงาน ได้ไปชี้แจงวัตถุประสงค์ของโครงการ และการดำเนินงานที่ผ่านมา พร้อมทั้งขอความร่วมมือในการดำเนินงานต่อเนื่อง ตลอดจนได้ขอให้เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการด้วย ซึ่งได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี ส่วนกิจกรรมอื่น ๆ ปรากฏว่าในด้านของผู้นำชุมชนไม่มีปัญหาได้รับความร่วมมือในทุกกิจกรรม

ในด้านของโรงเรียนที่มีส่วนสำคัญ ในการที่จะช่วยเหลือให้เด็กที่มีแนวโน้มจะไม่เรียนต่อเนื่องจากสาเหตุปัญหาตามที่ได้กล่าวมาแล้ว โรงเรียนในสังกัดโดยผู้บริหารโรงเรียน และครูผู้สอนซึ่งเป็นผู้มีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยตลอดมาได้ดำเนินการอย่างจริงจัง ทำให้นักเรียนที่มีแนวโน้มที่จะไม่เรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ได้มีโอกาสเข้าเรียนทั้งในโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา และโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ